

CICLICITATEA DEZVOLTĂRII ORGANIZAȚIONALE PRIN OPTICA MANAGEMENTULUI ANTICRIZĂ

**BURLACU Natalia, dr. hab., prof. univ., ULIM
TCACI Carolina, dr., conf. univ., USARB**

On a general level, social reproduction process consists of four phases Relief - production, distribution, exchange and consumption. Decurgerea balanced breeding process, even in mere reproductions regime (no growth) requires compliance quantitative (volume and time) of all these four phases. In case of forfeiture of one of them as a volume or time, the system switches setback the phase lower operating, which, on the one hand, leads to the accumulation of a quantity of superfluous (unrealized) of production in the other phases, and on the another - the failure to obtain the means to continue the breeding cycle at least the previous volume.

Operation at the macro and micro economic as complex organizations requires their periodic deviation from the normal, forming a given cycle.

Keywords: the phases of business activity, the cyclicality of enterprise development, enterprise life cycle stages.

În plan general, procesul reproducției sociale constă din patru faze reliefate – producție, distribuție, schimb și consum. Decurgerea echilibrată a procesului de reproducție, chiar și în regimul simplei reproducții (fără creștere), presupune corespunderea cantitativă (ca volum și timp) a tuturor acestor patru faze. În cazul decăderii uneia dintre ele ca volum sau timp, sistemul trece în regim redus la nivelul fazei inferioare de funcționare, ceea ce, pe de o parte, conduce la acumularea unei cantități de priso (nerealizate) a producției din celelalte faze, iar pe de alta – la neobținerea unor mijloace pentru continuarea ciclului de reproducție cel puțin în volumul anterior.

Funcționarea sistemelor economice la macronivel și micronivel în calitate de organizații complexe presupune devierea lor periodică de la regimul normal, formând un anumit ciclu.

În ciclul activității de afaceri din cadrul macrosistemelor se delimitează patru faze:

1. Declinul (criza). Durează de la câteva luni până la doi ani. În această perioadă are loc reducerea volumului de producție, scăderea prețurilor, acumularea stocurilor, disponibilizarea angajaților, creșterea numărului de falimente, micșorarea salariului (linia ab). Cel mai mult sunt supuse impactului crizei organizațiile nemonopoliste, afacerile mici. În aspect ramural, cel mai mult sunt supuși crizelor producătorii de utilaje și mijloace tehnice de uz casnic. Mai puțin depind de fenomenul crizei producătorii de bunuri alimentare și mărfuri de larg consum (în special, obiecte de folosință cotidiană);

2. Depresia (stagnarea). Aceasta ține de la un an până la trei ani și reprezintă procesul de echilibrare la un nivel nou, inferior (după volum și termene) al reproducției sociale. La această fază managementul efectuează măsuri de mică amploare, nesigure, uneori contradictorii: investitorul „se ascunde”, cota procentuală scade, societatea și organizațiile se află în stare de așteptare.

3. Înviorarea (linia cd). Pentru această fază sunt caracteristice înviorarea activității de afaceri, creșterea investițiilor, majorarea prețurilor, extinderea producției și creșterea numărului locurilor de muncă. Crește nivelul dobânzilor. Înviorarea cuprinde, în primul rând, producătorii mijloacelor de producție și materiale de construcții, industria construcțiilor. Apar noi întreprinderi. Această fază se încheie cu atingerea nivelului anterior crizei (punctul d).

4. Avântul (boom). Pentru această fază sunt caracteristice extinderea producției și creșterea investițiilor (linia de). Apar o mulțime de noi întreprinderi, se implementează tehnologii noi. Crește cursul acțiunilor, nivelul prețurilor, dobânzile, salariul. Iau amploare micile afaceri. Concomitent, cresc rezervele de producție, crește tensiunea în bilanțurile bancare, sporește creditarea întreprinderilor de producție, cresc neproportional investițiile în sfera producției. Totodată, crește încordarea în ce privește proporțiile dintre fazele ciclului reproductiv la macronivel și micronivel. Saltul excesiv prevestește declinul brusc (linia ek), iar după acesta – iarăși starea de depresie.

Organizația economică (firma), ca una dintre varietățile sistemelor economice, în activitatea ei vitală trece, de asemenea, prin anumite cicluri. Fiecare din aceste cicluri se încheie, de regulă, cu trecerea la un nou nivel al procesului reproductiv (superior, inferior, mai larg, mai strâmt).

În ciclul de viață al organizației economice (firmei) se delimitează următoarele patru faze:

1) formarea (linia ab). La această etapă (fază) se fac investiții în organizarea producției – procurarea mașinilor, pregătirea personalului etc. Mijloacele cheltuite nu se recuperează;

2) creșterea (linia bc). La această etapă orice investire de mijloace se soldează cu creșterea substanțială a capacităților de producție, a volumului vânzărilor, a profitului. Aceasta e faza cea mai progresivă a ciclului de viață al firmei, „ora ei astrală”;

3) funcționarea echilibrată (linia cd). La această etapă firma culege recolta, și anume – fără investiții esențiale se desfășoară procesul de funcționare echilibrată, de obținere a unui venit stabil. Însă, în final, se uzează utilajul (uzura materială), se uzează moral fondurile fixe și producția, și întreprinderea industrială se apropie de declin;

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
*ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A ECONOMIEI
REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE*

4) declinul (linia de). Dacă nu este supusă reconstrucției, întreprinderea treptat stagnează și se autolichidează (punctul e). Însă faptul că întreprinderea dispune de cultură tehnologică, de bază tehnologică de construcții și de utilaj puțin uzat îi asigură posibilitatea de a începe un nou ciclu de viață. Pentru aceasta la etapa de declin (în punctul r) trebuie găsite și alocate mijloace în reconstrucție și reorganizare. O asemenea manevră va permite depășirea stării de criză și înviorarea activității întreprinderii (linia rk), precum și creșterea ulterioară, dar deja de la treapta nivelului n (nivelul culturii tehnologice obținut în timpul funcționării).

În concepția grupului de consultanță din Boston (BCG), fazele ciclului de viață al firmei pot fi numite astfel:

- formarea (liniile ab și rk) – „copilul dificil”;
- creșterea (linia bc) – „clipa astrală”;
- funcționarea echilibrată (linia cd) – „vaca mulgătoare”;
- declinul (linia de) – „câinele”.

Terminologia, în formularea grupului de consultanță din Boston, poate fi aplicată de către top-management în fiecare din cele patru faze.

Există opinia precum că ciclul de viață al unei întreprinderi industriale constituie aproximativ 30 de ani. La apropierea de acest hotar top-managementul trebuie să ia o decizie radicală: sau reorganizarea din talpă a întreprinderii, sau desființarea (lichidarea) ei.

Există diverse opinii privind cauzele și durata ciclurilor economice la macronivel și micronivel. Printre cele mai cunoscute pot fi numite următoarele sisteme de cicluri:

- ciclurile lui N.D. Kondratiev (1892-1938). Cauza lor principală este schimbarea radicală a bazei tehnologice a producției, modificarea structurii ei. Durata unor asemenea cicluri este de 40 – 60 ani. Kondratiev afirmă că, de rând cu ciclurile mici ale producției capitaliste cu durata de 8 – 10 ani, există și cicluri mari – de câte 48 – 55 ani, care constau din două valuri – ascendent și descendent.

- ciclurile lui Kuzneț. Forța lor motrice o constituie progresul în structura reproductivă (acestea mai sunt numite reproductivă sau constructive). Durata unor asemenea cicluri este de circa 20 ani;

- ciclurile lui Jagler. Temelia acestor cicluri se consideră interacțiunea dintre diverși factori creditar-monetari. Periodicitatea lor este de 7-11 ani;

- ciclurile lui Kitcin au durata de 3 – 5 ani, Această ciclitate scurtă reflectă dinamica valorii relative a mărfurilor și materialelor la întreprinderile de producție, adică la baza lor este pus ciclul mediu de producție la întreprinderii, ținându-se cont de cercetările științifice și pregătirea producției (instrumente, tehnologie, personal, resurse materiale și financiare).

Istoria și practica economică contemporane vorbesc despre faptul că avântul și declinul activității de afaceri la meganivel și macronivel, în mare măsură, sunt condiționate de doi factori:

1) schimbările în mijloacele de producție ca rezultat al descoperirilor științifice (în biologie – clonarea animalelor; în agricultură – ingineria celulară a culturilor; în chimia organică – sinteza unor produse alimentare; în telecomunicații – Internetul etc.);

2) modificările de amploare (bruște) în structura politică și relațiile economice ale statelor în direcția apropierii sistemelor economico-politice la macronivel (Parlamentul European, Uniunea Europeană, Tribunalul de la Haga, Acordul Schenghen, valuta euro etc.).

Dacă salturile tehnologice se pretează relativ puțin la pronosticare și influență subiectivă, apoi procesele politico-economice la nivel de stat și suprastat, pe măsura intensificării relațiilor integraționiste, devin tot mai pronosticabile și sunt supuse acțiunii administrative. Aceasta oferă temeiul pentru studierea activă a proceselor undulare la meganivel în scopul întocmirii pronosticurilor cu privire la starea mediului pentru organizațiile economice.

În mod tradițional crizele economice se clasifică: după amploare (singulare, locale, sistemice); după nivelul economic general (meganivel, macronivel, mezonivel, micronivel); după cauzele apariției (ciclice, normale, întâmplătoare); după forța impactului (catastrofale, distrugătoare, dureroase); după durată (pe termen lung, mediu, scurt); după sursele de proveniență (interne, externe, mixte, artificiale); după posibilitatea de depășire (depășire sinestătătoare, depășire cu asistență din exterior, ce nu pot fi depășite) [3].

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
*ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A ECONOMIEI
REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE*

În funcție de categoria crizei se elaborează sisteme de măsuri pentru ieșirea din ea:

- la macronivel – mijloacele economiei naționale, inclusiv împrumuturile externe;
- la mezonivel – mijloacele regiunii, municipalității, precum și subvențiile din bugetul de stat;
- la micronivel – în exclusivitate mijloacele organizațiilor economice (deoarece numai ele dispun de bunurile proprii), precum și prin implicarea administrativă a organelor de stat (judecată, procuratură, comisia pentru falimente etc.).

Procesele de criză la macronivel și în organizațiile economice (firme) se examinează, de asemenea, în cadrul teoriei de reglementare. Conform acestei concepții, cauza principală a modificărilor instituționale o constituie confruntarea dintre grupurile sociale.

La general, din punctul de vedere al teoriei reglementării, se delimitează următoarele tipuri de criză:

- ca rezultat al „șocului extern” (când dezvoltarea sistemului este blocată de insuficiența resurselor externe);
- criza structurală (ca rezultat al contradicției dintre modul de dezvoltare și dinamica social-economică la macronivel);
- criza sistemului de reglementare (când mecanismul lui nu este în stare să schimbe procesele conjuncturale negative);
- criza modului de producție (rezultatul acutizării contradicțiilor dintre formele instituționale, care determină regimul acumulărilor; se dovedesc a fi neviabile legitățile pe care se bazează întreaga organizare a producției, a distribuției, a schimbului și a consumului) [3].

Cercetătorul francez R. Buaie delimitează următoarele patru tipuri de crize:

- încălcarea caracterului integru al sistemului organizațional (din cauza blocării sistemului);
- încălcarea parțială a sistemului de reglementare;
- criza sistemului de reglementare;
- criza regimului de acumulare și a sistemului de reglementare [1].

Starea de criză a sistemelor economice, de asemenea, poate fi periculoasă de pe pozițiile sistemologiei. Conform acestui concept, orice organizație economică reprezintă, într-un anumit mod, o totalitate structurată de elemente ce formează un tot întreg, ceea ce o înzestreașă cu calitățile distincte ale sistemului. Sistemul se află permanent în echilibru dinamic, condiționat de necesitatea efectuării procesului de reproducție ca factor de bază pentru asigurarea viabilității lui. Grație acestei calități (echilibrului dinamic), sistemul se poate afla în următoarele stări:

- stabilă (când toate elementele lui funcționează în regim stabil);
- quasistabilă (când partea decisivă a elementelor lui se află în regim stabil, acestea pot fi puține la număr, dar ele trebuie să formeze totalitatea de bază a nucleului sistemului);
- instabilă (când în instabilitate se află acea parte a elementelor care este în stare să scoată sistemul din funcționare echilibrată și poate provoca modificarea calității lui).

Aplicativ la organizația economică (firma) care funcționează într-un sistem concurent de piață, factorii principali de stabilizare se află în interiorul sistemului ei și funcționarea echilibrată a acestuia se asigură, în temei, cu ajutorul mijloacelor endogene (interne, proprii). Aceasta o deosebește calitativ de organizația ce funcționează în cadrul sistemului administrativ de repartitie, în care stabilitatea organizațiilor economice se asigură, în special, prin intervenția din exterior – cu mijloacele instituțiilor politico-economice de stat.

În sistemul macroeconomic administrativ de repartitie echilibrul stabil al firmelor industriale și al altor organizații microeconomice se menține cu ajutorul intervenției din exterior prin următoarele canale:

- planul de fabricare și realizare a producției (comanda de stat);
- planul financiar (prețul de cost al producției și profitul);
- planificarea muncii (numărul de personal, tarificarea și fondul de remunerare a muncii);
- planul construcțiilor capitale (volumul de investiții în producție și sferele conexe) etc.

Deoarece în sistemul dat partea principală a funcției de repartitie a resurselor și-o asumă aparatul central de stat, apoi aceasta îi deleghează, respectiv, funcțiile și responsabilitățile pentru funcționarea echilibrată, fără crize a întreprinderilor industriale și a altor formațiuni economice din subordine.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
*ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A ECONOMIEI
REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE*

Din acest punct de vedere, starea de criză a organizației poate fi considerată drept rezultat al introducerii consecvente de către o anumită forță străină (sistemul de stat) a regimului tranzitoriu de funcționare pentru trecerea într-o nouă calitate - restructurarea organizatorică, schimbarea profilului de producție, lichidarea etc. În acest caz și scoaterea organizației din criză se va efectua de sus – de către organele de stat superioare sau de către organizațiile economice abilitate.

Starea de criză a organizației din sistemul administrativ de repartitie al (macro-) economiei naționale reprezintă manifestarea crizei ultimei la nivelul unei organizații inferioare din subordine. Dacă asemenea organizații la nivel macroeconomic, aflate în criză, vor constitui o parte esențială a economiei naționale, atunci și ultima trebuie considerată ca fiind în criză.

O asemenea interacțiune dialectică dintre macronivelurile și micronivelurile sistemului administrativ de repartitie formează tendințele de dezvoltare economică și, în același timp, presupune posibilitatea de reglementare a disproporțiilor apărute prin intervenții administrativ-economice centralizate. Crizele din sistemele economice ale URSS și altor state cu orientare socialistă constituie rezultatul imperfecțiunii mecanismului de reglementare a dinamicii macroeconomice și microeconomice, precum și o consecință a erorilor administrative concrete, în temei, la macronivel. Aceasta nu exclude posibilitatea elaborării unui asemenea mecanism și construcția unei economii socialiste de tip progresist, ca sistem economic adaptiv, autoreglabil, armonios.

Prin analogie (cu o anumită aproximație) cu sistemul socialist, poate fi examinat sistemul marilor corporații diferențiate de producție (conglomerate), în care întreprinderile de producție funcționează sub formă de filiale, fără drept de dispoziție asupra bunurilor și sunt limitate în soluționarea problemelor privind investițiile, nomenclatura și volumul producției, segmentele de piață etc. În esența ei, calitatea administrativă a corporațiilor de producție are o mare asemănare cu întreprinderile socialiste de producție, în special, cu cele orientate spre piața externă. De aici rezidă că starea de criză a unor asemenea filiale poate fi clasată, în temei, drept rezultat al activității administrative (managementului) aparatului central de gestiune a corporației.

În acest context, ieșirea filialei de producție din criză este posibilă cu ajutorul mijloacelor metropolei, adică de sus. Prin urmare, managementul anticriză în corporație trebuie să se concentreze la nivelul general corporativ, superior și, doar fragmentar (în unele elemente tehnologice), la nivelul filialelor de producție (adică a secțiilor cu conturi de decontare).

În această situație centrul de greutate al eforturilor pentru asigurarea stabilității corporației ca sistem economic se concentrează la nivelul managementului superior. Aceasta conduce la utilizarea incompletă a resurselor vitale (capacităților de supraviețuire) ale subdiviziunilor de producție inferioare, ceea ce se poate califica drept una dintre contradicțiile sistemului capitalist de gestiune a economiei.

În sistemologie există concepții conform cărora sistemele complexe (în cazul dat corporațiile) se află permanent în stare de quasistabilitate, de aceea față de ele nu se pot aplica legile referitoare la sistemele stabile.

În literatura de specialitate, pentru estimarea stării quasistabile a sistemelor, se întrebuintează termenul „perioadă de tranziție”, ce definește starea în care sistemul sau un anumit indicator important al acestuia se modifică în mod calitativ.

În calitate de criterii ale perioadei de tranziție se recomandă următoarele categorii:

- 1) procesul de adaptare (A), ce arată cum se acomodează la schimbările (S) din mediu (intern și extern);
- 2) procesul distructiv (D), care arată cum își reduce sistemul complexitatea (entropia);
- 3) procesul sinergetic de formare (C), ce arată cum își ridică sistemul nivelul de complexitate.

Corotcov E.M. clasifică perioadele de tranziție în sisteme după trei niveluri:

1) gomeostatic - modificarea în direcție pozitivă sau negativă în limitele ce nu modifică structura organizației și componența elementelor ei; în cazul modificării pozitive coeficientul $K_a = 1$, iar $K_c > 1$; în cazul modificării negative $K_a < 1$, iar $K_c = 1$;

2) inovațional - modificarea în stare de criză a structurii organizației și a elementelor din componența ei; în cazul modificării pozitive $K_a > 1$ și $K_c > 1$; în cazul modificării negative $K_a < 1$, iar $K_c < 1$;

3) bifurcat – sunt modificările catastrofale ale structurii și ale elementelor constructive organizaționale; în cazul direcției lor pozitive (transformărilor revoluționare de îmbunătățire) coeficientul $K_a < 1$, iar $K_c \gg 1$; în cazul modificării negative (distrugere) $K_a = 1$, iar $K_c \ll 1$.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
*ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ A ECONOMIEI
REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE*

Aplicativ la organizațiile aflate în criză poate fi considerat relevant cel de-al doilea nivel („inovațional”) de tranziție a acestora, când există un număr mare de elemente de ambele calități, suficiente pentru modificarea calitativă a sistemului (progresivă sau regresivă). Concomitent, cel de-al doilea nivel al stării de tranziție a organizației economice caracterizează aflarea ei într-o fâșie de oscilații destul de largă ca amplitudine în jurul echilibrului stabil al procesului reproductiv. Cât privește cel de-al treilea nivel (bifurcat), acesta reprezintă procesul de distrugere a organizației și de trecere a ei într-o nouă calitate. Aceasta permite ca managementul organizației în perioada de tranziție să fie numit management falimentar.

Din terminologia sus-menționată pentru criza întreprinderii industriale cel mai mult corespunde nivelul al doilea al stării de criză – „inovațional”, ce caracterizează predispunerea lui pentru efectuarea modificărilor calitative.

Conceptul sistemic în gestiunea anticriză presupune analiza stărilor și proceselor prin care trec organizațiile (firmele) economice de pe pozițiile examinării lor ca elemente ale sistemelor de nivel superior. Din acest punct de vedere, stările de criză ale întreprinderilor trebuie considerate ca proiectare la nivel de firmă a crizelor la meganivel și macronivel.

Bibliografie

1. Buaie R. Teoria reglementării: Analiză critică / Trad. din fr. M., 1997.
2. Dobrin C. Flexibilitatea în cadrul organizației: aspecte tactice și operaționale. București: Ed. ASE, 2006.
3. Булгаков О.В., Логинов Е.Л., Шевченко И.В. Совершенствование управления конкурентноспособностью промышленных предприятий. – Краснодар, 2000.